

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

**Obs. Annonser angående pristäflan
å omslagets 2:dra sida.**

1892.

3:e häft.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

INNEHÅLL:

Fredrik Wetterlund, Viktor Rydberg i hans nya böcker.

Den svenska kvinnans deltagande i världsutställningen i Chicago 1893.

J. A. Comenius. En förkämpe för kvinnofrågan.

Hélène Koutchalska, *Elisa Orzeszko*. En polsk författarinns 25-årsjubileum.

M. Anholm, Också ett modebref.

Cecile Gohl, »De instängdas sällskap.»

A. D., Arbetsskolan för lytta och vanföra i Stockholm.

M. C., Från riksdagen.

Pris pr årgång: {För Förbundets medlemmar kr. 2:50.
 {För icke medlemmar » 4:00.

Pristäflan.

De som ämnat deltaga i den af Fredrika-Bremer-Förbundet anordnade nya pristäflan för barn- och ungdomsböcker erinras därom att täflingsskrifterna böra vara inlämnade till **Fredrika-Bremer-Förbundets bokkomité, Stockholm, 5 Malmtorgsgatan, före den 15 april 1892** och vara åtföljda af förseglad sedel, innehållande författarens namn och adress. För öfrigt hänvisas till den utförligare annons, som varit införd i Dagnys föregående häften.

Bokbinderi

7 Slöjdgatan, 2 tr.,

Hedda Westman.

Böcker afhämtas efter tillsägelse pr telefon 43 16.

Henrik Gahns Amykos.

Äldsta aseptinfabrikat. Rekommenderar sig själf. Säljes öfverallt.

Henrik Gahns Tvålar.

Specialité: Antiseptiska toilettvålar, särdeles välgörande för känslig och ömtålig hud, såsom: **Henrik Gahns Victoriatvål m. fl.**

Partilager i Stockholm hos **Emil Fredrikson, Telegrafgränd 1.**

JOHN HOLMBLOM,

Modeaffär för Damkappor,

Stockholm,

12 Kungsträdgårdsgatan 12,

rekommenderar sitt stora och rikhaltiga lager af alla

Nouveautéer för säsongen.

Särskildt får rekommendera mitt stora lager af

Pelsverk för Pelskappor

med därtill passande öfvertyger.

Stockholms Plymfabrik

rekommenderar sitt väl sorterade lager af garnityr i alla färger och bredder, från 15 till 4 kr. metern. Aigretter och småplymer till låret. Amazoner, svarta och kulörta, af bästa kvalitéer och till billigaste priser. Gamla plymer och garnityr renoveras, färgas och krusas efter fransk metod. Råa plymer beredas.

Allm telef. 50 11.

G. Ahnfelt,
14 Smålandsgatan 14.

Elin Spross' Triksåhandel,

36¹/₂ Vesterlånggatan 36¹/₂.

Lager af alla sorters Triksåvaror för Herrar, Damer och Barn.

Telefon 20 83.

Telefon 20 83.

*Å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå mottagas
anmälningar till inträde i Förbundets*

Sjuk-kassa.

*Äfven personer, som icke äro medlemmar af
Förbundet, kunna blifva delegare i densamma.*

Å

Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, Stockholm,

finnas anmälda kvinliga arbetssökande såsom: lektions-gifvare i språk, svenska ämnen, musik, sång, ritning och målning, handarbeten m. m., svenska och utländska lärarinnor för hem och skolor, kontors- och skrifbiträden, husföreståndarinnor, sällskap och biträden i hem, föreläserskor, gymnaster, sjuksköterskor m. fl.

Ett ungt fruntimmer,

lärarinna i Richard Anderssons musikskola, önskar under sommaren få vistas hos en familj på landet, mot att undervisa i pianospelning. Närmare underrättelser meddelar benäget hr Richard Andersson, Brunnsgatan 28, 2 tr.

*

Aug. Magnusson

(etablerad 1860)

46 & 48 Vesterlånggatan 46 & 48

Försäljningslokaler: *nedra botten, en, två* och *tre* tr. upp

STOCKHOLM.

Största lager i Norden

af

Kulörta o. Svarta Ylleklädningstyger

Kulörta och Svarta Sidentyger

Bomulls-Tvättklädningstyger

Schalar och Resfilar m. m.

Observera!

Genom direkta förbindelser med in- och utlandets förnämsta fabrikanter kan jag erbjuda ofvannämnda artiklar **bättre** och **billigare** än någon annan och torde en hvar genom besök i mina lokaler eller genom requisition af prover och varor lätt blifva öfvertygad om fördelen att hos mig fylla sina behof af dessa artiklar.

Riks-Telefon 6 26.
Allm. Telefon 28 67.

Profver på begäran
kostnadsfritt.

Riks-Telefon 6 26.
Allm. Telefon 28 67.

Viktor Rydberg i hans nya böcker.

Vapensmeden. Dikter.

I.

Inom vår samtida poesi och vårt samtida tankelif har Viktor Rydberg alltjämt representerat en *modern personlighets-idealism* midt i tidens materialistiskt-pessimistiska strömning. Hans produktion är såsom ingen annans mättad af hellenism, utmärkt af formens ädla marmor och innehållets ädla frihetspatos. Men den store skalden är tillika — och denna sammansättning synes mig vara af högsta litteraturhistoriska intresse — en romantiker, så uppfylld af genial mystik och oändlighetskänsla som någon annan i hela vår litteratur. Här af följer, att Viktor Rydberg i sin glänsande och grandiosa diktning äfven svänger tvenne glänsande polemiska svärd. Dels — såsom hellen — vänder han sig mot alla makter, som äro andligen befryndade med medeltidens kyrkliga tanke tvång och mörka hierarki, dels — såsom idealist och romantiker i ordets bästa, alltid unga betydelse — mot den materialistiskt-pessimistiska strömning, hvares öfvertygade målsmän han ingalunda fördömer, men som för hans tanke och känsla ytterst varder en reaktion tillbaka mot människodjuret, en hatfull och kulturfiendtlig psevdomodernism.

Och på denna dubbelväg — tankens kämpande, sanningskära och auktoritetsfria sökande och så den mystiska samkänslan med det eviga, med Gud — når Viktor Rydberg, Fausttolkaren, fram till det verkligt moderna, personliga, innerst djupt positiva och optimistiska ideal, som han förut tecknat så ofta i sin lyrik, i »Kantaten», i »Snöfrid», i Prometevsfiguren och annorstädes.

»Hvarje själ, som längtan bränner
till hvad ädelt är och sannt,
bär uti sitt djup och känner
evighetens underpant.»

Detta som bakgrund; jag öfvergår nu till skaldens senaste arbeten.

II.

»Vapensmeden», Rydbergs nya prosadikt, är ej som »Den siste atenaren» ämnad att gifva intryck af världshistorisk tragik, af samlad monumental enhet. »Hägringar från reformationstiden» har förf. kallat den och därmed antydt dess karakter: en följd af ogenerade randmålningar i lätta och klara färger, än lekande, än mildt allvarliga, utan någon strängare enhet; förklädda minnen »hägrande» från hans egen barndoms Jönköping, personer och händelser ibland som hållna på ett visst afstånd. Konkreta enskildheter finnas flera, men det hela verkar luftigt; karakteristiska tidsdrag finnas likaså, och dock åsyftar skalden ej någon genomförd tidsfärg. Han har icke sökt dölja, att han gifvit det enda, som en författare till slut kan gifva, nämligen sitt eget inre. En annan sak är, att han stundom icke undgått ett *abstrakt* drag, hvarken i människoteckning eller då han något uttänjer en för diktformen väl fristående medeltidslärdom.

»Vapensmeden» försiggår liksom »atenaren» i en världshistorisk brytningstid, nära gränslinien mellan två af häfdens trenne hufvudskeden. Men själfva idéstriden afspeglas här i ojämförligt mindre proportioner; den pågår ej i en världshistorisk centralhärd och den göres ingalunda till bokens hufvudsak. »Vapensmeden» har i stället ett älskvärdt genreartadt tycke.

I Jönköping verkar mäster Gudmund, vapensmed och målare. Han är en blid och försynt da Fiesolenatur, full af den senare medeltidens innerliga konstkärlek men, fastän olärd, icke utan en fläkt af den nya tidens anda. Han har lefvat ett lyckligt familjelif å en tomt, som gått i arf genom flera släktled och hvars alla vrår hans älskvärda barnafantasi gör lefvande och befolkar med inbillningslekar och minnen, så att den nästan hopvuxit med hans hjärtelif. Tillsammans med sin lilla dotter gör han en regelbunden rond genom dess olika bygnader i skymning, eller darrande stjärneljus, en för Rydberg karakteristisk målning af mystiskt lyckliga stunder mellan två, då fantasien lefver och rösten liksom sänkes till en hviskning.

Med några förtrogna vänner har mäster Gudmund bildat

samfundet »Fritt ur hjärtat», där tankar frambäras utan groll, utan fördomar och utan censur. Dess främste man är doktor Svante, den vandrande harpolekaren, kung Göstas hemlige förtroendeman. I honom har skalden än afgjordare än i Gudmund danat en idealfigur utaf det han skattar högst; båda hafva något af Viktor Rydberg själf, men då Svante skildras som en lärd man, har förf. kunnat på hans läppar äfven lägga åtskilligt af sin genomtänkta världsåsikt. Också tillhör Svante minst lika mycket vårt sekel som det sextonde, ja så mycket, att det teoretiska i figuren kanske framträder på bekostnad af hans individuella lif. För öfrigt är Svante med sin nobless, sin europeiskt humanistiska frigjordhet från medeltida inskränkthet, sin religiösa och ästetiska innerlighet, en typ, hos hvilken det mest utvecklingsdugliga af reformationen enas med det bästa och finaste i renässansen, utan den förras ofördragsamhet och utan den senares machiavelistiska själfviskhet. Man läse i hans bön — ädla tankar i en stil, som endast väljer ädla ord — raderna om Luther, som föra tanken ut i fjärran horisonter och som säkert äro skaldens själfbekännelse.

Så hotas och förstöres mäster Gudmunds soliga hemlif af hans son Lars, sedermera magister Laurentius, en bjärt motsats till de högsinnade medlemmarne i »Fritt ur hjärtat». Han är den inskränkte fanatikern, en trätgirig och härsklysten skolast, en klumpig bildstormare utan vyer och pietet, utan spår af finhet och skönhetsinne. Han gör Luther till sin påfve och visar så, att han aldrig förstått hvad reformationen borde leda till: befrielsen från hvarje mänsklig auktoritet, den obegränsade utvecklingen i frihet — och sviker därmed en dess innersta princip. Och slutligen: han är en elak människa. I sitt hem öppnar han nu ett fälttåg emot allt, hvaråt hans fantasirike och skönhetsälskande fader har glädt sig, och tvingar slutligen mäster Gudmund att fly till bondehöfdingen Slatte, den halft fantastiske »Stigmans-Odin», en slags nibelungentyp inne i sextonde århundradet.

Och liksom Viktor Rydberg nu särskildt i Svante har framställt en städse igenkänlig typ för humanisten och själsaristokraten, så har han i magister Laurentius tecknat alla tiders inhumane och plebejske auktoritetsfanatiker, som rör sig med och svär vid några få primitiva begrepp, hans gud

må för öfrigt vara den heliga hierarkien eller Luthers fixerade dogmsystem eller en innehållsfattig, mekaniskt-naturalistisk världsåsikts formuler — det ena enklare och lätthandterligare än det andra. Af det ursprungliga och *nydanande* i själen, af mystik, poesi och drömlif förstår han intet, ty däraf äger och brukar han intet. Personlighet, individualitet, den rikaste af alla världar, försvinner inför systemets fattiga skolastik.

Läsaren frågar likväl: är ej denne Lars starkt chargerad? Är han ej för mycket eller rättare för helt en omänniska? Liksom så ofta Dickens, begagnar Viktor Rydberg hvarje tillfälle att framhålla det. Kunde ej något mera mänsklighet hafva ingått i totalintrycket af herr Lars? Han hade vunnit därpå i lif och sannolikhet. Och vidare, hvilken skada, att förf. ej utförligare skildrat krisen, då det i sublim storhet går upp för magistern, att den gud han egentligen dyrkat, *auktoriteten* — att den i imponerande följdriktighet, med ett majestät utan like var själfva lifsprincipen hos påfvekyrkan, hos hierarkien, som han, Lars, i obegriplig blindhet hållit för Belials styggelse och Babylons sköka. För hvilken storartad, »den siste atenarens» skald värdig ironi hade ej här varit plats!

Åskådlig, rent mänsklig, tecknad med liffulla smådrag är gesällen Fabbe, den godmodige fyren med sin lustighet och sin förmåga af dold ironi. Hans visor äro lika ypperliga som hans humör, den om »muskatellaren» rent af en liten pärla i en för Rydberg alldeles ny genre. Känsligt tecknad är Fabbes förhållande till Birgit, det afsked han ännu alltid vill hafva från svalgängen — »en komedia, Birgit, en löjlig komedia» —, i själfva verket vålnaden af en tragedi, en hjärtats saga, som förblödt i det tysta. Slikt är uppfunnet af en poet.

Däremot står sagan om »ung kärlek». Hur man ser att skalden fröjdas, då han kan skänka sina vänaste diktgestalter det, som lifvet sällan bjuder, gåfvan att det första, skära, utsägliga erotiska tycket också blifver den fulla och hela erotiska lyckan, varm af lidelse och dock själsförmån! Flickan är den käcka Dagny Slattedottern. Ynglingen är Svante harpolekarens son Gunnar, fordom barnet »med de långa gula lockarne» — det ljuder som en smekning —

och i honom har skalden ånyo antydt ett af dessa härliga gosseideal, som vi känna från »Dexippos» och andra hans dikter. Vid badscenen faller Rydbergs syn på den unga människokroppens plastiska fägring i ögonen. — Och då de två återfinnas som makar, omtalar förf. med synbar glädje, att Dagny föga förändrats, att Gunnars »ansiktshy var en frisk gosses», att hans kinder ännu »bevarade gosseålderns linier.» Både han och hon veta, att de skola dö unga och sörja det ej; häröfver ligger en ideal dager och ett vemod, egendomligt för skalden. Och då slutligen Dagny hvilar spjutgenomstungen med armen om den slagne gossens hals, är harpolekarens bön uppfylld, som bad om kraftig växt och ädel död för hans »sångarbarn», för Gunnar.

Härlig lyrik finnes på prosa och vers, ingenstädes härligare än i solnedgångsscenen uti kapitlet »harpolekarens sista vandring», där den ur skogsdoft och gransus ljuder som »rödhakens sorgmodiga sång» och liksom bådardöden. Den innerlighet utan like, som hos Rydberg gör äfven det upphöjaste patos till ett hjärtepatos, visar sig, här som uti inledningssången, i faderns kärlek till barnet. »Vemod blandar sig i åsynens fägring». Och Svante faller för lågsinnade fiender — så, som Krysantervs i »Atenaren».

III.

Redan i »Singoalla» dväljes en mystikens lyriker, hvars romantik är enormt förtätad och intensiv. Hans dikter i bunden form göra honom afgjordt till den moderne romantikern i svensk litteratur. Riktningens alla bästa kännetecken äger han med individuella skiftningar: den djupa trängtan ut mot det oändliga, hvilken hos honom får en rent modern Faustskiftning, stämningens absoluta *men icke feminina* innerlighet, konstnärsblicken för måhända särskildt dem af dygnets dagar, som föra blicken mot fjärran — hur gripes han ej af en solskensmorgons rikedom, af aftonrodnadens drömgång, af mänskensnattens oändlighet! — och denna alldeles särskilda konst att uttrycka det aningsrika och hviskande, »furuskogens sus och stjärnenattens mystik». Därför är det musikaliska elementet rikare i hans poesi än hos hvarje

annan nu lefvande svensk, därför kunna hans rytmer vara rytmer utan like.

Härpå visar den nya diktsamlingen gamla och nya prof.

I »Barndomsposien» uppträder denna romantik i älskvärdt lekande tonfall. Det verkar egendomligt och godt att se forskaren, som kämpar med tillvarons gåtor, innerligt försänka sig i barnahugens oskuldsvärld. Dock få tonfallen en djupare timbre vid skaldens tanke på sin egen barndoms brokiga underland och en vemodig, när han påminner sig den »vuxna» eller grånade samtidsposiens ofta motbjudande »vingtrötthet», — för att därpå lyfta sig till en fanfar i jubel öfver dess eviga motsats, »lifvets morgonrodnadspoesi» («Men hur än därute» etc.). Rytmens finaste pärlstänk yr om alla dessa linier — och till slut drager börjans lustiga och lifliga sagotåg åter förbi.

Men hvad som skänker Rydbergs värskonst dess totala egendomlighet, det är att han, hvars rytmer måla, bölja och tona, tillika *kan* gifva dem ett suggestivt och enastående tycke af *antik skulptur*. Han öfverför sin fast mäjslade prosa i lika fast mäjslad värs. Ett idealt marmorskimmer ligger öfver dem båda.

Hvarför? Ty i hans själ bor Hellas sida vid sida med romantiken.

Det visar sig redan i de antika värsslag, som hos honom utan dilettantism uttrycka hans egendomlighet. Man läse en strof sådan som den sista i »Till ödet» för att se, hur individuellt den saphhiska värsen smyger sig kring rydbergska tankar — den strof som målar hur människan bryter naturnödvändighetens grymma bojor,

»tänder upprorsfacklan vid hjärtats lågor,
fattar svärdet, slipadt i tankens verkstad,
störtar dig och ägnar åt Gud sin fria
manliga hyllning.»

Poemet stod för öfrigt att läsa redan i kalendern Flora för 1864 jämte åtskilligt, som delvis upptagits i samlingarna, ja i »Vapensmeden». — Den längtan, som, medan sinnevärlden mörknar, i alltets stora tystnad stiger upp mot det oändliga, uttryckes målände i den korta, sublima dikten »På verandan vid hafvet» med dess elegiska hexametrar. Och slutligen är »Arf från Kaos» slående karakteristisk med sitt

mystiska, platonskt-kristna tankedjup i plastiska rytmer, en dikt af antik höghet och djupt kristet medvetande af otillräcklighet inför det idealas kraf. Det finnes ingen nutida svensk skald mer än Rydberg som kan uppbära den tragiska trimeterns cesariska diadem och majestätiska mantelveck.

Samma tränad efter en världsförlossning från kval och brott har skapat dikten »Jungfru Maria i rosengård» med dess verkningsfulla motsats, och »I natten» där skalden ser tillvaron inslumrad som en genie, ett barn på allfaders arm — medan tiden står stilla.

»Vårdträdet» tillhör kretsen af Viktor Rydbergs fornnordiska studier. Man märke den storslagna, delvis starkt personliga skildringen af de minnen, som den gamle vikingen uppkallar inför det fallna trädet, och man ser sammanhanget med författarens barndomsminnen från »Vapensmeden». Nordens sommarglans ligger öfver vikingens taflo, öfver det »gränslösa, himmelsspeglade hafvet», dit gossen längtat från trädets topp, och öfver hemmet, som den återvändande unge vikingen skådar med nordbons betagna öga. Slående är att Viktor Rydbergs känslodjup med dess manliga kynne just här påminner om Geijer, men under det anden hos den senare nästan våldsamt tvingar språket att gifva vika, täcka hvarandra hos Rydberg innehåll och form äfven i dessa knappa fornnordiska värser lika fullständigt, lika lugnt behärskadat som alltid.

Jag öfvergår till de innehållsrika dikter, som särskildt, direkt eller satiriskt, äro uttryck för det kämpande, det individuellt och verkligt moderna i Rydbergs världsåskådning.

»Psyke» kunde rent af vara hans programdikt. I en lika sammanträngd och enkel som djupsinnig utläggning af den gamla myten förtälja och förklara dessa ädelt stora strofer människoandens eviga Faustsaga. Han kan ej söka mättnad genom att blott ana och så vara säll, han vill som Psyke »veta», vill »se» — och sanningen kan te sig för honom så bister, att han varit lyckligare, om han aldrig fått veta. Och dock, har han det, som Rydberg annorstädes kallat ett »gosselynne», är hans tvifvel icke Mefistos isigt hänfulla utan det »varma, sökande, pröfvande», som offerar allt i kärlek, så skall den svalskande drycken icke uteblifva. Brottsligt är då ej att våga tankens strid, brottsligt är snarare att

söka omedvetenhetens och förintelsens lycka. Detta är optimism och en optimism, som räddar det väsentliga i tillvaron.

Betydelsefullt synes, att detta klassiska poem om personlighetens strid inleder diktsamlingen, och att världsförnyelse-skildringen i »Vårdträdet» avslutar den.

I »Lifslust och lifsleda» — hvars sentenser, så sammanställda, verka något bart, men hvars dityramber stråla af rosig hellenisk ungdomsfärgning — måttar Viktor Rydberg bl. a. ett öfverlägset hugg åt det lilla intelligenssnobberi, som under någon tid hotat att varda den modernaste barnsjukdomen här hemma, och som för öfrigt icke *endast* är löjligt, när det ju plägar sättas i förbindelse med vissa brutala teorier om den starkares rätt. Vi skola också strax återfinna Rydbergs satir i helt andra än dessa, blott föraktfulla tonfall. Uteslutande i sistnämnda skala affärdar han däremot här det koketteri med slapphet, »dekadans» och lifsleda, som måste vara osägligt motbjudande för denne »gosselynnets», Psykes och Dexippos' skald. Så har slaget omsider drabbat från *honom!*

Viktor Rydberg är filosof och metafysiker äfven som skald; medtager hans poesi därför någon gång ett abstrakt drag, så är det tillika samma läggning, som gör denna lyrik till den ojämförligt mest fjärrskådande i tanke liksom till den djärfvaste i flykt. »Prometevs och Ahasverus» står alltjämt som vår litteraturs sublimaste dikt, intrycket af »Klockorna» var närmast svindlande. Annan lyrik är genreartad som Bååths, idyllisk som Wirséns, fosterländsk-historisk eller europeisk som Snoilskys. Hos Rydberg går det ut öfver alla horisonter. Han diktar då en universell tankelyrik af kosmiska dimensioner, världshistoriska fågelperspektiv i stora ingifvelser.

Hit hör i de nya dikterna »Grubblaren», där motsatsen mellan personlig och mekanisk världsåsiikt upprullas i syner af apokalyptiskt och dock behärskadt majestät. Den tänkare och skald, som kunnat fånga den mekaniska världsåsiiktens synvilla (att förblanda tillvaron »utifrån betraktad» eller dess »mekaniska aspekt» med tillvaron själf) i diktens gigantiska vision om det psykiska såväl som det fysiska universum som en enda väfstol, där allt hvad personlig äflan heter blir så

hjälplost likgiltigt — den, hvars sorgsna medkänsla tagit gestalt i oceanscenens dystert sublima syn — han har med sitt hela väsen förstått det tröstlösa i detta skelett af en världsåskådning och en gång för alla skänkt den sitt klassiska uttryck. Hvad är all annan förtviflan mot denna? — Där bredvid stå de stora stroferna om Messias och om påskmorgonen, hvars klockor synas frälsa äfven »Grubblarens» Faust.

Gifver »Grubblaren» också i sina mer reflekterade partier intrycket af samlad kraft, har »Den nya Grottesången» en våldsamt, som annars icke finnes hos Rydberg.

Mytens Grottekvarn, som slutade med att mala ve och förbannelse åt sin ägare kung Frode, blifver i Rydbergs jättesymbolik icke blott nutidens ofantliga konkurrensjakt och nödtvungna strid för lifvet, som med alla medel skall mala guld och så förgiftar själsadel och lycka — den blifver hela tillvaron utan världsplan och blott betraktad under den mekaniska kausalitetens synvinkel. Närmast ter sig den demoniska kvarnen likväl här i poemet som den *industrialism*, hvilken stundom med hänsynslös själfviskhet »myntar de värnlöses muskelkraft till guld» och som åskådliggöres i fabrikseländets mest hjärtslitande skepnad. Och den aristokratiska skald, hvars verkliga förnämhet oändligt höjer honom öfver några fås blaseradt »aandsaristokratiska» later, hans medlidande afspeglar det ve, som rymmes hos jordens millioner.

Dikten är långt våldsammare än en redogörelse ens kan antyda; den verkar som ett eldregn öfver Sodom och Gomorrha. Dess skräckscener bränna sig in i själens lif. Man märke meterns oroliga, hetsade lopp; värsfötterna trampa hvarandra på hälarne, andlöst; kvarnens många diaboliska ljud, festens ej mindre diaboliska segerdån återgifvas illusoriskt. — Trälens bön (VI) torde däremot ej vara nog koncentrerad och har, i trots af sina upphöjda enskildheter, knappast *genomgående* den otvunget rydbergska lyftning, som man just här kunde ha väntat.

I »efterskriften», som delvis nästan lämnar diktformen, utvecklar »Ahasverus» — eller snarare förf. själf — bland annat sin åsikt om ett eventuellt socialistsamhälles ställning till teorien om den starkares rätt. Naturligtvis ingår denna teori icke i socialismens doktrin; tvärtom. Den gjorde det

ej heller hos Robespierre och Marat. Med dem må nu våra bättre socialister ingalunda jämföras, men — Rydberg har tydlig skäl, dem han finner tillräckliga att nära någon skepsis om vackra teoriers iscensättande under *de auspiciis*, som skulle hägna rörelsen.

Så kommer diktens stora slutnummer, »Kanslern-mammonsprestens festpredikan».

Här angripes omsider materialismen i dess djupaste etiska rot, visas — genom den officiella dogmatik, hvarpå kung Frodes mönsterstat är uppbyggd — hur självviskheten rättfärdigar sig med naturvetenskapliga och evolutionistiska grunder, hänsynslöst apoteoserar striden om tillvaron, emedan det starka och intelligentia framkomme genom det svagas förtrampande, samt gör det kristna kärleksbudet till en de andligen vanföres, förkrymptes och misslyckades »slafmoral» (jfr. Strindbergs »I hafsbandet»). Så illa åtgången har kvasi-modernismen ingenstädes blifvit i nordisk vitterhet, hvarken i Drachmans »Ostende-Brügge» eller annars — och sedan, med hvilken finhet har det ej skett, med hvilken öfverlägsen storhet och adel!

Och hvilket grepp till sist att för denna blodiga satir välja formen af en offentlig festpredikan, där motsatsen mellan lärornas fräckhet och det officiella i föredraget åstadkommit en falsk, skärande högtidlighet. Men det är hvarken Strindberg eller Kielland, hvarken en öfn brutalitet eller en kall giftighet. Här få vi uteslutande intryck af ett stort hjärtas patos, som ej är mindre flammande därför att tankarne frambäras i denna ädla och *behärskade* form. Emellertid tyckes Viktor Rydberg här ibland liksom darra på rösten.

Likt en elektrisk gnista borde nu allt detta gå ut i samtiden, väcka lojheten, rensa luften, dräpa och omöjliggöra hela den åsyftade fraseologen så, som en gång Cervantes dräpte riddarromanerna. Men af gammalt veta vi, att man mera beundrar och kanske äfven läser Rydberg än förstår eller — på somliga håll — *vill* förstå hvad han är. Hans inflytande skulle annars ha varit större midt under den förtryckande litterära opinion, hvilken lik en tung morfindröm legat öfver det sista decenniet här hemma, ty denna tankevärld och denna diktning hysa vår litteraturs mest eleverande, mest stålsättande och eldande element. Viktor Rydberg är

den Dexippos, som satt vapen i händerna på de unga släkten, hvilka, sedan de förvuxne nekat, skola draga ut för att slå barbaren; må de också veta, hvar vapnen finnas! Här gifves för mottagliga sinnen det utan jämförelse starkaste skyddsmedel vi äga mot tidens andliga sjukdom, dess hatfulla eller blaserade skepsis, *den* skepsis, som ej är den »varma, sökande och pröfvande». Och då Dexippos spørjer, om makter finnas, som kunna öfvervinna dessa, så skall hans maning genljuda i en ny, en verkligt ung generations väsen.

»Och en hänförd gosseskara svarar rörd: *de äro här.*» Men Viktor Rydberg måste då också förstås af nordens ungdom, ty — *hic Rhodus*, och här går vägen till framtiden.

Fredrik Vetterlund.

Den svenska kvinnans deltagande i världsutställningen i Chicago 1893.

Sjette paragrafen i den af Förenta Staternas kongress utfärdade akt, som bestämmer grunddragen för den internationella världsutställningen i Chicago maj—oktober 1893 innehåller, att generalstyrelsen skall tillsätta en komité af damer med uppdrag att verka för kvinnans deltagande i världsutställningen. Den damkomité, som till följd af detta beslut tillsattes, bestod af 8 medlemmar för Förenta Staterna gemensamt och 9 för staden Chicago, hvarjämte två kvinliga medlemmar utsågos från hvarje stat och territorium. Den 19 november 1890 sammanträdde på kallelse af världsutställningens president damkomitén till ett möte i Chicago, vid hvilket mrs Potter Palmer från Chicago valdes till president och mrs Gale Cook från Tennessee till sekreterare.

Den tillsatta damkomitén har sedan dess utvecklat en lifvig verksamhet. Mrs Potter Palmer har själf besökt Europa för att intressera kvinnorna i gamla världen för deltagande i den blifvande »världsmarknaden», och genom skrivelser och cirkulär har man sökt tillförsäkra sig medverkan af alla länders kvinnor. Äfven till Sveriges kvinnor har en uppmaning om att sluta sig till rörelsen ingått. Denna

uppmaning öfverlämnades till Fredrika-Bremer-Förbundet med anmodan att detsamma måtte taga saken om hand. Därtill förklarade sig Förbundet villigt, hvarefter af dess styrelse tillsattes en förberedande komité bestående af fru Ankarsvärd, samt fröknarna Adelborg, Fries och Wærn, hvarjämte komitén såsom ordförande invalde fru Olivecrona, hvilken till densammas tjänst ställde sina stora insikter och den rika erfarenhet hon förvärfvat från Wiener-utställningen, i ordnandet af hvars svenska kvinnoafdelning hon tagit en så verksam del.

Den förberedande komiténs första åtgärd blef att inbjuda för saken intresserade personer till ett möte å hotell Continental den 13 sistlidne mars. På detta möte redogjordes för befogenheten af den svenska kvinnans deltagande i Chicagoutställningen, och sättet på hvilket komitén ansåg detta kunna ske, hvarjämte en redogörelse för den amerikanska kvinnokomiténs program och arbeten lämnades.

På detta förberedande möte följde ett nytt talrikt besökt möte den 18 mars. Sedan ordföranden, fru Olivecrona, hälsat de närvarande välkomna, yttrade hon:

»Jag ber att få framlägga de skäl, som tala för önskvärdheten af den svenska kvinnans deltagande i världsutställningen i Chicago 1893.

Främst sätter jag, att hon därigenom bör häfda Sveriges rätt att intaga en framskjuten plats bland kulturfolken. Det har med rätta blifvit sagdt, att en god måttstock för bedömandet af ett folks odling är den ställning, som intages af dess kvinnor. På grund af den kännedom jag har om förhållandena i detta hänseende i flera af de stora kulturländerna, är det mig en glädje att kunna vitsorda, att den svenska kvinnan intager en relativt god plats, så väl med hänsyn till den aktning hon åtnjuter, som ock till de undervisningstillfällen och de förvärfskällor, hvilka stå henne till buds. Detta har jag sett erkänt i tryck mer än en gång och, om tiden så medgäfve, skulle jag såsom bevis kunna anföra citat från tysk, fransk, engelsk, norsk och dansk press. Ja, till och med från Förenta Staterna, hvilkas kvinnor dock stå så högt i socialt hänseende, har ett dylikt vitsord nyligen kommit oss till del. I anledning af en uppsats om den svenska kvinnans ställning, som jag på anmodan affattat och tillsändt damkomitén i Chicago, säges i en amerikansk tidning: »Förenta Staternas kvinnor se med häpnad att de svenska i många hänseenden stå framom dem.» Man motser också med intresse att till världsutställningen i Chicago från de svenska kvinnorna erhålla vackra bidrag till konst- och konstindustriafdelningarne, äfvensom uppgifter på hvad här göres för befrämjandet af intellektuel, moralisk, social och ekonomisk utveckling.

För hvar och en, som reflekterar häröfver, måste det vara klart, att kvinnan under de senaste decennierna gjort en ganska vacker insats i vårt lands kulturarbete, vare sig man betänker den plats hon förvärfvat sig på undervisningens högre och lägre stadier och hvad

hon utträtt i religionens och flantropiens tjänst, eller man betraktar de alster af sitt arbete, hon skänkt oss inom litteraturens, konstens och konstslöjdens områden. Det bör därför ej anses såsom chauvinism, om vi uttala den åsikten, att den svenska kvinnan kan anses väl rustad för att med heder deltaga i den internationella täflan, för hvilken Chicago under nästa år blir skådeplatsen. Hon har ej allenast att bibehålla det anseende hon redan äger inom kretsar, där hennes arbete blifvit känt och uppmärksammat, utan ock att tillvinna sig det inom de än större, där högst dimmiga begrepp råda om vårt aflägsna land och våra förhållanden.

Ett annat skäl, som talar för vårt deltagande i nämnda utställning, är den omständigheten, att vi äga många samhörighetsband med Förenta Staterna genom det stora antal af våra landsmän, hvilka där äro bosatta och intaga en aktad ställning. Särskildt till Chicagos befolkning har Sverige lämnat en ganska betydlig kontingent. Det är med tillfredsställelse vi allt emellanåt förnimma, att namnet svensk har god klang på andra sidan Atlanten och att våra där boende landsmän i *allmänhet* åtnjuta anseende för redbarhet och pålitlighet. Glädjande är också höra, att hos många bland de svenska amerikanarne en varm känsla för det gamla fosterlandet än lefver kvar och att de med intresse följa tilldragelserna i det forna hemlandet. För dessa skulle det otvifvelaktigt vara ganska nedslående att ej se »gamla Sverige» representeradt vid den stundande utställningen, och att detta ej blott gäller den stora industrin, utan äfven kvinnoindustrin, därom vittnar följande uttryck i ett bref från en i Förenta Staterna bosatt landsmaninna, återgifvet i våra tidningar:

»Hvar är den svenska kvinnan? Kommer hon ej till Chicago-utställningen? Kvinnor från Japan, Korea, Kina, ja, alla möjliga håll hafva redan förvärfvat sig plats i kvinnornas utställningslokal, men den svenska kvinnan synes ej än. Hvar äro 'Handarbetets Vänner'? Den svenska handaslöjden står så ofantligt öfver den amerikanska, att det är oförlätligt att den ej får visa hvartil den duger.»

Ännu ett beaktansvärdt skäl är sannolikheten, att åtskilliga alster af vår kvinnoindustri skulle finna fördelaktig afsättning i Förenta Staterna, hvarigenom äfven för framtiden en god marknad bereddtes åt dem. Detta isynnerhet bland den svensk-amerikanska befolkningen, hvaraf en del ju befinner sig i goda förmögenhetsvillkor.

Under sådana förhållanden skulle det se ut som ett fattigdomsbevis för vårt land, om den svenska kvinnan vid den stora världsutställningen endast lyste med — sin frånvaro. Men jag är öfvertygad om, att hvarje fosterlandsvän blott behöfver göras uppmärksam härpå för att villigt medverka till, att den svenska kvinnan blir representerad vid Chicagoutställningen på ett henne och vårt land värdigt sätt.»

* * *

Härpå redogjorde fröken Wærn för de förarbeten, som af den amerikanska kvinliga utställningskomitén blifvit vidtagna.

En storartad kvinlig utställningsbyggnad, »the Woman's building», hvilken utställningskomitén bekostar (kostnaden för densamma beräknas skola uppgå till 200,000 dollars) är under uppförande, och nalkas, att döma efter meddelanden från Chicago, redan sin fullbordan. Ritningen till »the Woman's building» är utförd af en ung kvinlig arkitekt, miss Hayden, hvilken bland mer än hundra täflande, alla kvinliga, som inlämnat ritningar, eröfrat högsta priset, 1,000 dollars.

En uppfattning, hvilken ligger nära till hands, att då kvinnorna äga en särskild utställningslokal, endast där och på intet annat ställe inom utställningen kvinligt arbete skall utställas, tyckes emellertid, vid studerande af »kvinnopalatsets» plan, icke vara öfverensstämmande med rätta förhållandet. Kvinnornas utställningsbyggnad kommer tvärtom att innesluta jämförelsevis få föremål.

Endast hufvudgalleriet är afsedt att inrymma expositionsartiklar, d. v. s. alster af konst, konstslöjd o. s. v., och bland dessa en utvald samling. Bland alla nationers arbeten kommer en jury att för detta galleri utvälja endast de föremål, som äro de yppersta i sitt slag. Expositionen därstädes kömmer således att vittna om den högsta utveckling, som uppnåtts inom hvarje arbetsfält, samt i hvilka länder hvarje tillverkning står högst. Tillverkarinnorna uppmanas att lämna mer än ett prof på sin skicklighet, så att de må kunna utställa sådana så väl bland mästerverken i den kvinliga utställningen, som till täflan med manligt arbete i de allmänna utställningslokalerna.

»The woman's building» är för öfrigt afsedd till att framställa åskådligt eller, då detta ej kan ske, medelst redogörelser och sifferuppgifter, kvinnans ställning och verksamhet inom olika områden. Så skall ett rum upplåtas åt alster af kvinlig litterär verksamhet från flydda dagar till nuvarande tid. En afdelning inredes som modellboningsrum och kök, där de nyaste kulinariska och vetenskapliga upptäckter inom kokkonsten komma att åskådliggöras. En del salar äro afsedda att inrymma sjukvårdsafdelningen; till dessa sluta sig särskilda lokaler, där vård och hjälp lämnas vid olyckshändelser, något som man vid föregående expositioner varit i saknad af, hvarföre styrelsen för denna världsutställning uppdragit åt damkomitén, att medelst inrättandet af sjukvårdslokaler på olika ställen inom utställningsplatsen afhjälpa denna brist. Vidare finnas inom byggnaden rum för specialutställningar af olika slag, bland annat omnämnes ett rum för utställning af väfnader och spetsar från äldre tider o. s. v.

Den stora samlingssalen om 1,700 sittplatser, afsedd för möten och föredrag, är belägen i kvinnobyggnadens andra våning. Inom

hvarje särskild afdelning skola föredrag hållas af specialister, med de där utställda föremålen såsom åskådningsmateriel. För öfrigt inrymmer denna våning komité-, klubb- och styrelserum m. m.

Som kvinnornas hela utställning sålunda ej är att betrakta som en separat utan som en specialutställning, är damernas styrelse äfven betänkt på att i den stora allmänna utställningen framvisa alla de områden, där kvinligt arbete ingår i det manliga. Vid hvarje afdelning skall därföre förekomma tabelluppgifter öfver i hvilken utsträckning och på hvad sätt kvinligt arbete ingått i de utställda föremålens tillverkning. Prisjuryn inom hvarje afdelning skall äfven sammansättas af ett i förhållande till arbetet lika stort antal män och kvinnor.

Af denna korta öfversikt af den blifvande världsutställningens kvinliga afdelning torde framgå, att hufvudsyftet med densamma är att, lämna en klar belysning af kvinnans ställning i olika länder och på skilda områden.

Till sist uppläste fröken Wærn ett utdrag ur det cirkulär, som af mrs Potter Palmer tillställts Amerikas kvinliga utställningskomitéer. Dessa uppmanas:

1) att anskaffa en representativ utställning af kvinnoarbeten från alla de områden, där de förefinnas;

2) att anskaffa statistiska uppgifter öfver i hvad mån kvinligt arbete bidragit till de utställda föremålen och öfriga upplysningar rörande dem;

3) att granska och förorda de kvinliga arbeten, som genom utmärkt beskaffenhet kunna anses värdiga att utställas i kvinnobyggna- dens galleri;

4) att gifva förslag å fackkunniga kvinnor för inväljande i jury;

5) att verka för att all uppfostrande verksamhet, från den primära till den högsta, blir om möjligt åskådliggjord, om ej på annat sätt så genom kartor, uppsatser, fotografier o. s. v.;

6) att verka för att alla af kvinnor ledda anstalter med filantropiskt, hygieniskt och reformatoriskt syfte må representeras;

7) att genom ansedda tidningar söka sprida styrelsens förslag;

8) att förmedla lån af finare broderier, spetsar, solfjädrar o. s. v.;

9) att till biblioteket af kvinliga författare anskaffa böcker, helst vetenskapliga.

Efter denna redogörelse föreslogs af mötet medlemmar till de olika komitéerna, hvilka borde redogöra för:

1) *Kvinnans sociala ställning.*

2) » *undervisning.*

3) *Kvinnans verksamhet i statens och det allmännas tjänst.*

4) » » *i litteraturen och vetenskapen.*

5) » » *i den bildande konsten.*

6) » » *i tonkonsten.*

- 7) *Kvinnans verksamhet i konstindustrin.*
- 8) » » *i slöjd och yrken.*
- 9) » » *i hälso- och sjukvården.*
- 10) » » *i filantropin.*
- 11) *Kvinnliga försvarsföreningar.*

* * *

Då en del af de personer, som föreslagits att ingå i de ofvan uppräknade komitéerna, ej voro närvarande vid detta andra möte, hvilket kan betecknas såsom konstituerande, utlystes ännu en sammankomst till den 27 mars. Fru Olivecrona inledde detta s. k. organisationsmöte med följande ord:

»Spörsmål hafva blifvit framkastade i anledning af den arbetsordning, som föreslagits af interimskomitén, och man har uttryckt sin förundran öfver de många komitéerna. Dessa äro dock långt färre än de af den amerikanska damkomitén uppställda och lämpade efter våra egna nationella förhållanden.

Amerikanskorna äro på en gång intelligenta, praktiska och företagsamma, men endast undantagsvis estetiskt anlagda. Också äga de i allmänhet föga anlag och sinne för konst och konstslöjd, ja knappt för vanlig kvinnoslöjd. Därför står ock för dem intelligensarbetet högst, och då de vid denna 'världsmarknad', som de kalla den, önska erhålla en bild af kvinnans ställning i olika länder, hafva de från dessa begärt en så vidt möjligt fullständig framställning af hennes verksamhet i skilda riktningar utom hemmet. Samlandet och ordnandet af ett så vidlyftigt materiel kan enligt den förberedande komiténs åsikt endast försiggå genom komitéer, som få sig uppdraget att redogöra för de olika grenarne af denna verksamhet.»

Härpå organiserade sig de olika komitéerna och valde inom sig ordförande. Då dessa val försiggått samt en särskild *komité för anskaffande af medel* blifvit vald, förklarade ordföranden, att den interimsstyrelse, som af Fredrika-Bremer-Förbundet blifvit tillsatt för att förbereda arbetet för den svenska kvinnans deltagande i Chicago-utställningen, nu fullgjort sitt värf, hvarför densamma afgick, och tillkomme det mötet att utse en centralkomité till ledande af de gemensamma angelägenheterna. Den förra styrelsen återvaldes nu med acklamation, hvarjämte, då fröken Adelborg undanbad sig återval, i hennes ställe sedermera ingått fröken Malin Fock.

Centralkomitén är således sammansatt af följande damer: *fru Olivecrona ordförande, fru Ankarsvärd vice ordförande, fröken Malin Fock, doktor Ellen Fries och fröken Maria Wiern.*

* * *

Detta i korthet hvad hittills blifvit gjordt för att äfven den svenska kvinnans arbete, såväl det praktiska som det intellektuella, på den kommande världsutställningen må blifva representeradt. Återstår att se, huru de olika komitéerna komma att lösa sina i de flesta fall allt annat än lätta uppgifter. Det intresse, hvarmed saken omfattats i vida kretsar af vår kvinnovärld, bådär emellertid godt för att det slutliga resultatet skall blifva ett vårt land fullt värdigt. Man tyckes glädja sig åt att få visa, huru långt den svenska kvinnan hunnit och hoppas att hon denna gång skall kunna intaga en aktad plats bland de öfriga nationerna. Äfven om den vinst hon däraf kommer att skörda ej kan beräknas efter penningvärde, böra väl de erfarenheter med afseende på vår egen ställning och våra egna förhållanden, som under komitéarbetena inom olika områden kunna förvärfvas, betraktas som vinning nog.

Den ekonomiska frågan utgör här, som så ofta, ett af företagens största stötestenar. Visserligen komma de kvinliga utställarne i likhet med de manliga i åtnjutande af de af staten beviljade förmånerna med afseende på fri frakt, fri utställningsplats och fri uppställning, men icke för ty måste man vara betänkt på ganska dryga omkostnader för att de svenska kvinnornas utställning skall erhålla en densamma fullt värdig prägel. Man hoppas dock, att »finanskomiténs» och de många för saken intresserade gemensamma bemödanden skola finna en lycklig lösning på denna kvistiga fråga.

I följande häfte hoppas vi kunna blifva i tillfälle att meddela, huru centralkomitéen och de öfriga komitéerna ordnat sin verksamhet.

J. A. Comenius.

En förkämpe för kvinnofrågan.

Johann Amos Comenii stora betydelse som pedagog är allmänt erkänd och framhållen. Hans ställning, speciellt till frågan om kvinnans undervisning, är kanske mindre beaktad. Det torde därför, då i dessa dagar trehundraårsminnet af hans födelse firats, vara lämpligt att här påminna om några af den lika djuptänkte som ädelsinnade mannens uttalanden i denna fråga.

* * * *

I sin skrift, »Magna didactica» (den stora undervisningsläran), uppställer Comenius ett fullständigt uppfostrings- och undervisnings-system, hvars grunder göra sig gällande ännu i dag. Här talar han om bildningens utsträckning till *alla*, höga och låga, fattiga och rika, män och kvinnor.

»Hvar och en, som blifvit född människa», säger han, »har fått samma hufvudändamål sig förelagdt, det att *utveckla Guds beläte inom sig till fullaste, ädlaste mänsklighet*. Att Gud intet anseende har till personen, har han själf mångfaldiga gånger bevisat. Men om vi nu blott gifva några få utvalda tillträde till andens bildning, handla vi orätt, ej blott mot våra medmänniskor, utan också mot Gud, som vill vara erkänd, älskad och lofsjungen af alla, på hvilka han tryckt sitt insegel. Detta sker i högre mått, ju högre insikten tändes uti oss, ty vi uppskatta blott hvad vi rätt klart inse och fatta. — Därför gifves det icke heller något rimligt skäl, hvarför kvinnorna skulle afhållas från vetenskapernas studium, vare sig på latinnet eller modersmålet. De äro lika med oss delaktiga af Guds beläte, Guds nåd och den tillkommande härligheten; de äro lika lifaktiga och för vetenskapen mottagliga som vi, — stundom ännu mera. De hafva dessutom ofta kommit i förhållanden, som gjort deras ord och handlingar af vikt för hela nationens väl; de hafva till och med varit af Gud själf kallade till profetämbetet och till bestraffare af dåliga prester och biskopar.

»Ingen», fortfor Comenius, »må nu häremot framkasta apostelns ord: »En kvinna tillstod jag icke att hon undervisar» (1 Tim. 2 : 2); eller Juvenalii 6:te satir: »Icke må en kvinna, som du till äkta tagit, hafva för vana att språka eller att utspinna korta tankar i långa tal»; icke heller hvad Euripides låter Hippolyt säga: »Jag hatar en kunnig kvinna; aldrig må i mitt hus någon dväljas, som vet mer än henne anstår. Ty den kunniga har af Cypris lärt ännu större list.» — Detta strider, menar jag, alls icke emot mina grundsatser, ty jag vill icke att kvinnan skall undervisas för att få sin nyfikenhet tillfredsställd, utan för att se sina dygder ökade och blifva värdig sitt höga kall att verka för man och barn.»

»Frukta vi hennes tanklöshet — välan! så låtom oss fylla hennes andes tomrum med nyttigt vetande, och tanklösheten skall icke mera hafva något spelrum.»

Elisa Orzeszko.¹⁾

En polsk författarinna 25-årsjubileum.

Det finnes intet som erbjuder större svårigheter för en biograf än att tränga tillsammans ett stort ämne inom en liten ram, att se sig nödsakad att endast i flyktiga konturer teckna en bild, hvilken vore ägnad att fylla en hel volym. Är det min nationella egenkärlek, som låter mig tillämpa ofvanstående på m:me Elisa Orzeszko? Jag tror det icke. Min berömda landsmaninnas verk och personlighet äro af den art, att en grundligare studie däraf äfven för en främling måste vara af intresse. Emellertid är ännu ej rätta tidpunkten inne, ej ens för hennes landsmän, att skriva Elisa Orzeszkos historia. Ehuru hon nyligen firat sitt 25-årsjubileum som författarinna, är hon allt framgent i besittning af sin fulla kraft, och man har allt skäl att vänta det ännu mer än ett utmärkt verk skall läggas till de många, hvilka hvart och ett i sin mån utöfvat ett ej ringa inflytande inom det samhälle, som är stolt att räkna henne bland de sina.

Elisa Orzeszko är född 1843 i Lithauen, där hennes föräldrar tillhörde en adelsfamilj i tämligen goda omständigheter. Hon erhöi, hvad man den tiden ansåg för en god uppfostran, ehuru hon med sitt skarpa förstånd tidigt insåg dess ytlighet och ofullständighet. Hon talar äfven i en själfbiografisk studie, som hon gifvit namnet »Mes confidences» om den möda hon sedermera haft att afhjälpa bristerna i sin uppfostran. Hon började läsa allvarliga och vetenskapliga böcker, först med stor ansträngning, sedan, då de värsta svårigheterna voro öfvervunna, med allt större lätthet och skarpsinnighet, till dess hon lyckades behärska ämnet. Tack vare denna sin energi har hon förvärfvat sig en både grundlig och vidtomfattande lärdom.

¹⁾ Det är ej första gången Dagnys läsare få göra bekantkap med Elisa Orzeszkos namn. Tidskriftens första årgång innehöll nämligen en kortare lefnadsteckning af den berömda polska författarinna, hvarjämte däri meddelades i öfversättning en af hennes fina skisser ur det polska bondlifvet. Vi tro dock att nedanstående biografi, benäget nedskrifven för Dagny af en landsmaninna till m:me Orzeszko, m:lle Hélène Koutchalska, hvilken under några månader uppehållit sig i Stockholm för studerande af vårt undervisningsväsen, vår gymnastik m. m., skall erbjuda tillräckligt af intresse för att rättfärdiga ett återupptagande af ett en gång behandladt ämne. Artikeln, som affattats på franska språket, meddelas här i öfversättning.

Redan vid mycket unga år gifte hon sig med en ägendomsherre, mr Orzeszko, boende i närheten af föräldrahemmet. Hennes make var en hederlig och allmänt aktad man, men många år äldre än hon. Man anar också att hon ej varit fullt lycklig i sitt äktenskap, hvarföre, då detsamma förblef barnlöst, hon i litterära sysselsättningar sökte och fann ett mål för sitt lif, hvilket eljest skulle förblifvit tomt och innehållslöst.

Hennes första arbeten voro svaga; man spårade dock, oaktadt bristfälligheterna i dessa första försök en omiskännelig begåfning, som ingaf förhoppningar om att den unga författarinnan en gång skulle vinna ett framstående namn inom sitt lands litteratur. Och däri bedrog man sig icke. Snart nog öfvergaf hon de ämnen, som uteslutande rörde sig kring dem inbillningen skapat. Lifvet, verkligheten, med dess tyvärr oftast sorgliga taflor, trädde med hela sitt allvar inför henne. Och så skref hon »Martha». Denna djupt gripande skildring af ett kvinnoöde utkom 1872 och åstadkom en revolution. 1863 års händelser hade i Polen skapat mer än en »Martha», som, lik berättelsens hjältinna, helt plötsligt utan förberedelse ser sig försatt i nödvändighet att ensam upptaga kampen för tillvaron, att arbeta för det dagliga brödet utan att ha lärt den svåra konsten att arbeta. Martha dukar under i lifvets strid. Hennes sorgliga tillvaro slutar under hjulen af en spårvagn. Det är ödets hjul, som obehjäftigt krossa de existenser, som slungas ut på lifvets allfarsväg, utan att vara rustade att möta stormen, att bekämpa svårigheterna.

Jag nämnde att Martha åstadkom en revolution. Och med ett svagare namn kan ej verkan af denna m:me Orzeszkos roman, då den först utkom, betecknas. Från denna tid förskrifver sig den rörelse inom kvinnoarbetets alla områden, som, en gång väckt till lif, ej kunnat häjdas utan ännu alljämt förtgår i Polen som öfverallt annorstädes. Det var »Martha», som hos hvarje tänkande kvinna, hvarje förständig moder lät den frågan uppstå: »Hvad skall det blifva af mig? — Hvad skall det blifva af min dotter, då en gång motgångens timme slår?»

Det är här omöjligt att följa författarinnan på hennes litterära bana, att ens uppräknat namnen på alla hennes arbeten, hvar och ett betecknande ett nytt skede i hennes andliga utveckling. Alla sociala frågor, alla mänskliga lidanden, alla samhällets orättvisor väckte m:me Orzeszkos sympati och inspirerade henne till nya diktverk. Grundtonen i hennes arbeten är djupt vemodig, men det är ej våra dagars hopplösa pessimism. Det är resultatet af en känslig själs analysering af hvad som rör sig på djupet af människohjärtat, ett uttryck för de

sociala och politiska missförhållanden under hvilka hennes olyckliga fädernesland suckar.

Men vid sidan af dessa dystra taflor, framvisar hon andra, gladare. Hon tecknar de små, de svaga, men hon låter oss hoppas, att de en gång skola växa sig stora och starka. Hon äger inga ras- eller ståndsfördomar, hon skonar ej dem, som förtjäna att bestraffas, men då hon gisslar det onda, uraktlåter hon ej att påvisa de ogynnsamma förhållanden, som föranledt den moraliska ruttonheten. Hon är alltid opartisk och passionfri och iakttar en allt igenom objektiv ståndpunkt till de ämnen, hon behandlar. En oändlig medkänsla för alla som lida, är den enda passion som behärskar henne.

Det är utan tvifvel denna allt behärskande medkänsla för de olycklige, som ligger till grund för de romaner, där m:me Orzeszko gör sig till förespråkare för judarne, dessa parias inom det polska samhället. Mer än en gång återkommer hon till detta ämne, som i och för sig så föga är ägnadt att väcka genklang i hennes landsmäns bröst. Så framställer hon i den vackra romanen »Mirtala», där handlingen är förlagd till Vespasiani tid, flere ädla judetyper och tecknar karaktersstyrkan och patriotismen hos denna föraktade och förföljda ras. Man frågar sig ovillkorligt vid läsandet af de gripande skildringarna i m:me Orzeszkos judeberättelser, om det ej är själfva ämnets analogi med förhållandena i hennes eget fädernesland, som här inspirerat henne. Hör ej den polska nationen äfven till de förföljda? Alla de patriotiska känslor, som en polsk diktare måste sluta inom sitt eget bröst, som han ej högt får uttala, har hon ej i »Mirtala» lagt dem i Menochims, i Jonathans mun?

Ofta förlägger hon scenen för sina berättelser till landtmannens ringa boning. En förträfflig psykologisk studie af bondkaraktären är sålunda en af hennes sista romaner, »Cham», hvilken haft en utomordentlig framgång, och hon skattar i denna roman mer åt nutidens realistiska riktning än hon gjort i någon af sina föregående arbeten.

Den sociala frågan i alla dess faser utgör grundelementet i m:me Orzeszkos skriftställarskap. Den erotiska kärleken, eljest en outtömlig källa, hvarur romanförfattare hämta sitt stoff, spelar i hennes romaner en sekundär roll. Kärleken är hos henne den guldtråd, som är inväfd bland det dagliga livets grå och svarta trådar, den är solstrålen, som upplifvar och förgyller livets mörka dagar, men man glömmar för den aldrig sin plikt, sin bestämmelse som människa.

I m:me Orzeszkos talrika arbeten finner man framför allt en sann teckning af den polska kvinnan. Inga stånds- och klassförhål-

landen, intet intresse som berör kvinnan, lämnar hon obeaktade. Själf är hon en bland de mest sympatiska representanter för sitt kön. Med sina framstående ägenskaper som författarinna, förenar hon en sann kvinlig anspråkslöshet och enkelhet. Hon älskar familjelifvet och omger sig gärna, i brist af nära släktingar, med några förtroliga vänner. Hon lefver helst långt ifrån de bullrande storstäderna på en förtjusande landtägendom vid stranden af hennes älskade, af Lithauens poeter så ofta besjungna Niemen. Endast för en kortare tid vistas hon i Grodno, en liten stad i Lithauen. Hon reser blott sällan, jag vet ej ens om hon någonsin rest, men hennes vidsträckta studier och en stor korrespondens sätter henne »au courant» med hvad som tilldrar sig i världen.

Sitt lands bästa ligger henne framför allt annat om hjärtat. Det var också för att väcka till lif den något slumrande nationalandan i hennes fädernesstad Grodno, som hon där för egna medel upprättade ett folkbibliotek. Det hälsades med glädje af stadens befolkning, rörelsen var satt i gång, men blott för en kort tid. Biblioteket stängdes snart på regeringens befallning.

Af hvad jag här yttrat, hoppas jag mina svenska läsarinnor kunna förstå, att m:me Orzeszkos 25-årsjubileum skulle omfattas med sympati och entusiasm af hennes landsmän. Då en viss dag för jubileet ej kunnat bestämmas i följd däraf, att regeringen satt sig emot dess firande, har det varit omöjligt, att på en enda dag sammanföra alla de gärder af beundran och vördnad, alla de gåfvor och ärebetygelser, som kommit Polens berömdaste författarinna till del, med anledning af hennes litterära jubileumsår. En uppräknig af alla dessa kärleks- och aktungsbevis skulle blifva för vidlyftig, jag vill endast nämna tvenne adresser från Prag, där två vittra sällskap utnämnt henne till hedersledamot. De framstående tsjeckiska poeterna Vrchlicki och Jelinek hafva tillägnat henne sina nyligen utgifna dikter. T. o. m. den ryska pressen, de ärliga och själfständiga representanterna däraf, hafva instämt i den allmänna lofsången. Så har redaktionen för den ryska tidningen »La pensée russe» tillställt m:me Orzeszko en utmärkt vacker adress, affattad på två språk, ryska och polska, och prydd med artistiskt utförda akvarellmålningar.

Samma tidning har publicerat en särdeles intressant artikel öfver den polska författarinnan, hvori framhålles, hvilken framstående plats hon intar inom sitt lands litteratur och hurusom hennes verk utgöra en trogen bild af de polska samhällsförhållandena. Tidningen tillägger: »M:me Orzeszkos talangfulla arbeten äro allesamman förestafvade af

så rent mänskliga känslor, att vid deras läsning alla politiska hänsyn gifva vika, det ingrodda nationalhatet försvinner.»

En annan rysk författare, M. Gokev, professor vid universitetet i Moskva, yttrar: »M:me Orzeszko har uppenbarat för oss de andliga skatter, som ligga förborgade hos den polska nationen. Hon visar oss ett samhälle under omdaning, arbetet är svårt och mödosamt, men allvarligt och genomgripande. Hos m:me Orzeszkos hjältar finner man på botten af hvarje patriotisk känsla en sann kärlek till mänskligheten, och det är därför hennes arbeten måste tillerkännas ett så stort värde.»

Jag har tillåtit mig citera dessa uttalanden, emedan ryska författare ej gärna kunna skyllas för partiskhet. Deras vitnesbörd torde således i någon mån tjäna till att komplettera den svaga teckning, jag här lämnat af min berömda landsmaninnas verk och personlighet.

Af m:me Orzeszkos talrika romaner och berättelser äro de flesta öfversatta på främmande språk, förnämligast ryska, tyska och franska. Äfven till svenska hafva några af hennes noveller blifvit öfverflyttade; och den gripande berättelsen »Martha» har som följetong varit synlig i en af Stockholms större tidningar, där den tilldrog sig mycken uppmärksamhet. Bland m:me Orzeszkos arbeten i allvarigare ämnen må nämnas: »Några betraktelser öfver kvinnan och hennes ställning» samt »Patriotism och kosmopolitism».

Hélène Koutchalska.

Också ett modebref.

Paris, januari 1892.

Det var en vacker afton i början af sommaren. Jag hade slagit mig ned på en stol i Champs-Élysées för att se »tout Paris» draga ut till Boulognerskogén. Hvilket vimmel af människor, både af »tout Paris» och af de parisare, som icke höra till denna utvalda kategori, folk i vagn och folk till fots, stor- och småborgare, crème de la crème och den crème, som icke är oförfalskad, dagdrifvare af alla slag och ammör i de mest skrikande färger och syassande dräkter, man kan tänka sig — det var en hel folkvandring.

Jag förstod så väl, att allt, som anda hade, ville ut från stadens kvalm denna härliga afton. Hängaskarna stodo ännu ljusgröna,

med sina långa grenar viftande för en smekande vind, rhododendrongrupperna glödde som en färgdityramb under de nyss utslagna, sött doftande akasiorna, och guldregnen angåfvo öfverallt i buskagen en munter ton; det var fest i luften, sommarfröjd öfver den besegrade hårda vintern. Jag kände mig mäktigt gripen af stämningen och såg mig ovillkorligt omkring i folkmassan för att finna ett sympatiskt genljud däraf.

Vagnarna rullade framåt i oafbrutna rader, de promenerande skredo fram i täta kolonner. De flesta passerande sågo belåtna ut, men — hvilket egendomligt uttryck af belåtenhet! Med aftonens ljufva stämning hade det så litet gemensamt, att det snarare påminde om den min en kvinna bär, när hon första gången visar sig med en klädning, som sitter väl. Säg nu icke, att jag är elak, men tänk efter: har icke mången resande med mig blifvit slagen af denna stereotypa, utåtvända, halft påtagna min, som fransmännen, och i synnerhet deras fruntimmer, bära på promenad?

Det var nu emellertid icke om den jag ville tala, men enformigheten i denna folkmassas uttryck ledde min uppmärksamhet på enformigheten i hennes dräkt, och det var om denna jag ville utbedja mig gunstig tillåtelse att säga ett par ord.

En lång släpande klädning tillräckligt upplyft för att visa en spetsgarnerad sidenunderkjol, en pärlbeströdd pelerin med vinglika bihang på axlarna, en ofantligt stor i många fantastiska hörn uppviknen hatt med vingar både fram och bak samt flygande bandrosetter — eller också ingen hatt alls efter våra begrepp, bara en rosenkrans eller en tyllvridning kring det burriga håret: sådan var i allmänhet utstyrelsen, och någon skilnad för gammal och ung kunde icke upptäckas. Men märkvärdigt hvad alla fruntimmer sågo platta ut öfver hjässan! Hvad hade blifvit af hattkullen? Det såg ut, som om alla damerna på gifven signal gifvit sig själfva ett väldigt slag på hufvudet.

En sådan beundransvärd enighet gjorde mig eftertänksam. Denna enighet sträckte den sig icke öfver hela den civiliserade världen, mest framträdande naturligtvis i de stora städerna — våra egna icke undantagna? Hvilken imponerande tanke! Det finns således ännu i vår splittrade, trossfattiga tid en makt, som icke endast förmår samla alla hufvud, alla sinnen om en idé, utan som också för denna idé kan tända en fanatism, som aldrig tviflar, aldrig frågar — bara blindt underkastar sig! Denna makt — låt oss vara artiga och säga denna fé — pekar med sitt trollspö på den höga hatten, tournyren, de höga klackarna. »Detta är vackert, begriper ni», säger hon. »Ja,»

svaras det från en mångtusenstämmig kör. Någon tid därefter pekar spöet på samma föremål, men nu säger féen »detta är fult». »Ja», svaras det lika enstämmigt och med lika stor öfvertygelse från den tillbedjande kören. På samma sätt har denna mystiska makt — man skulle nästan tro, att den gör narr af oss, stackars svaga kvinnor — trollat fram bl. a. krinolinan, chignonen, och alltid har den mött samma blinda tillit, i dag vacker, i morgon ful. Skulle man nästan icke kunna kalla en sådan tillit sublim?

Nu senast är det de höga, falska skuldrorna, som trollspöet pekat på. Féen är ofantligt uppfinningsrik i sin lek med våra dårskaper, och märkvärdigt ser det ut, att hon alltid vill ha oss till att beundra en sådan där onaturlig utväxt på vår kropp. Kunde man se med opartiska ögon — men det kunna vi naturligtvis icke, förrän trollspöet behagar lösa förtrollningen — så skulle vi finna våra figurer med valkar *ofvanpå* skuldrans rundning rent af vederstyggliga.

En lång figur med svaga sluttande axel kan detta mod möjligen kläda, men olyckan med våra moder är ju, att vi alla skola ha det samma, oafsedt om det passar oss eller ej. Se t. ex. på denna lilla tjocka rulta! Hennes stora bekymmer är, att hon »blir så tjock», och likväl tvekar hon ej ett ögonblick att anlägga en dräkt, hvilken liksom drager ut henne på bredden och låter hufvudet sjunka ned i bälgen som på en puckelryggig. Men — »man kan inte se ut som ett hampspöke heller» — »man måste ju vara som andra!»

Hvad kan det då vara för en makt, som så förmår förvända synen på en i öfrigt förnuftig kvinna med god smak? Hvarifrån kommer egentligen den föreställningen att, för att kläda sig *väl*, måste man göra sin smak till en lekboll för denna mystiska makts nycker? Dessa frågor, som ovillkorligt tränga sig fram, kunna säkert bäst besvaras af dem, hvilka gå med valkar på axlarna och en liten plätta på hufvudet i stället för hatt, när frosten nyper i kinderna och färgar nästippen röd; ty jag utgår från det berättigade antagandet, att i vår frihetstörstande tid är det ingen, som låter tyrannisera sig, utan att veta hvarför och af hvem.

* * *

Om nu modets despotism utginge från vårt eget land, så vore det mindre att frukta; men — bevars väl! — sådana barbarer äro vi väl ej! En fransman skulle komma upp till vår aflägsna nord och finna, att vi vågade ha en smak för oss själfva! Det kunde ju icke gå an — hvilka hottentotter skulle han ej då taga oss för! Nu däremot, när

vi hedras af så fint besök, hvilken stolthet att kunna visa honom, hur vi följa med vår tid, som det heter, och hvilken ära för oss, att vi göra det så blindt, trots de olikheter, som finnas mellan vårt *skaplynne*, våra *tillgångar*, vårt *klimat*!

Dessa olikheter äro i själfva verket så öfverstigligt stora, att de förvandla moderaseriet från att vara endast löjligt till en verklig fara för vår nation.

Är det sålunda icke vansinnigt och fördärfligt, när ett litet land med begränsade tillgångar vill apa efter lyxen i ett stort land, ett land, hvilket har råd att *dagligen* ge ut *tio millioner* francs på sin budget, och där — märk väl! — modevarorna likväl äro betydligt billigare än hos oss? Om någonsin siffror kunna tala så att de väcka till eftertanke, så vore det väl här.

Och lika olika som våra tillgångar, är vårt *skaplynne* — till heder för oss! Hur passar t. ex. den ombytlighet, som hos parisaren nästan öfvergått till omöjlighet att bevara ett intryck, till det sega fasthållande vid det bestående, som är ett af grunddragen i det svenska folklynnet? Svaret är, att vi icke, utan att göra våld på vår karakter, kunna följa dessa främmande moder, hvilka allt mer och mer bli beräknade för dagen. De peleriner t. ex., hvilka i somras varit så omtyckta — hur se de ut? Öfversållade med pärlor eller paljetter, lysa de på långt håll och rycka uppmärksamheten till sig; men när man kommer närmare, märker man, att rispet hänger i långa fransar därför, att de sakna all slags kantning eller fäll. Du svenska husmoder, hvilken stolthet det är, att linneskåpet och barnens kläder befinna sig i den solidaste ordning, säg mig, hvad man på vårt språk kallar en sådan toilett! Du måste medgifva, att *om* det icke vore modernt, skulle vårt kvinnohjärta uppröras öfver en sådan oordentlighet.

Icke mycket bättre äro de moderna sidenkjortlarna, som hvarken ha skoning eller band, endast en fäll i kanten. Med våra tillgångar och våra fordringar på ordning borde det ju vara omöjligt att följa detta slags efemera moder. Betänk också, att i det land, som bestämmer, hur vi skola kläda oss, är kvinnans *skaplynne* helt olika vårt. I Frankrike finnas egentligen endast två slags kvinnor: de, som lefva för att njuta och de, som lefva för att arbeta som mannens kompanion i handel eller industri. I begge dessa klasser är hemlifvet efter våra begrepp okänt, ty barnen uppfostras borta för att icke vara till hinder för njutningen eller arbetet. Många arbetande familjer ha icke ens hushåll hemma, utan intaga sina måltider ute.

Den första af dessa klasser, den njutande, är det som slår an

tonen i modets värld. Och hur går för dessa kvinnor icke all sträfvan ut på att där intaga främsta platsen! Alla deras förmögenheter koncentreras därpå, och deras högsta traktan i lifvet flyger icke längre än till att créera ett mod och att för sina utsökta toiletter komma i Figaro. Nu frågar jag: är det alldeles ofarligt för oss att blindt följa efter på alla de nyckfulla irrvägar, som dessa våra andliga antipoder behaga slå in på?

Att så icke är fallet, visar det olycksbringande bruket af snörlif. I Frankrike snör man sig allt ifrån den tidiga barndomen, ja, bruket af detta lika osköna som sundhetsvidriga plagg har så ingått i det allmänna medvetandet, att det anses *oanständigt* att visa sig utan detsamma. Därför är det icke mycket hopp om att få det afskaffadt hemma, så länge vi taga våra moder från Paris. Till den franska kvinnans ursäkt kan sägas, att hon är gränslöst okunnig i hälsofrågor och lika ovetande om sin kropps inre delar, som hon förstår att soignera de yttre. När hon drager till snörlifvet, så att hennes bål tyckes gå af i två hälfter, så har hon därför ingen aning om de ädla organ, hon förgriper sig på. Men denna ursäkt gäller icke oss, nordiska kvinnor. Så mycket är redan skrivet och taladt mot snörlifvet, att ingen af oss längre kan vara i okunnighet om, hur vi skada oss själfva och hvilken otillätlig hänsynslöshet vi begå mot det kommande släktet genom att bära ett plagg, som hämmar blodcirkulationen i kroppens viktigaste delar. Anemiska sjukdomar gripa omkring sig i en förfärande grad, och hur skall också blodet kunna hålla sig friskt, när det icke får cirkulera naturligt; men det bekymrar oss ej. Parisermoderna föreskrifva snörlif — vi måste ju följa med vår tid. Sannerligen ser det icke ut, som om vi i allt hvad som rör modet vore födda med slafmärket i pannan!

Hvad sedan klimatet beträffar, är det, som om det alls icke funnes till för oss. Ena vintern gå vi med fotsid kappa; året därpå fordrar modet en kort, som icke ger skydd hvarken åt höfter eller mage. Ena året gå vi med en förnuftig hatt, som håller hjässan varm; året därpå anlägga vi efter modets anvisning en liten lapp, hvilken man förr i världen skulle ha betraktat på sin höjd som en hårklädsel att gå inne med. När dessa förändringar af dräkt skaffa oss ansiktsmärta, hufvudvärk och magåkommor, ge vi allt annat i världen skulden, blott icke vår oförnuftiga dräkt. När de franska fruntimren kunna stå ut därmed, hvarför skulle icke vi . . . ?

Vi glömma bara en sak: Frankrike har ett mindre strängt klimat och fransmännen ett mera varmblodigt temperament än vi.

Dessa jämförelser trängde sig ovillkorligt på mig, där jag satt i Champs-Elysées den sköna sommaraftonen. När jag nu efter mer än ett halft års förlopp kommer dit igen, hur förändrad är ej naturens grundstämning!¹⁾ Sommarens korta jubel är för länge sedan förbi; naturen har fällt sin skrud och gråtit sig i sömn. Grått och ödsligt är allt — ingen rimfrost, ingen snö. Vemodigt svepa dimmorna sig om de busksnår, där rhododendrons muntra färger förr lyste, medan träd-kronornas nakna kvistar tydligt teckna sig mot den grå himmelen, sträckande sig, som för att tigga om ljus och värme, mot en blek, af-sigkommen sol. Det är en dyster vinterstämning, som gör hjärtat beklämdt.

Men — vagnarna rulla framåt i oafbrutna rader, de promenerande skrida fram i täta kolonner, samma belättna, utåtvända, af naturen oberörda uttryck hos mängden. Det förekommer mig, som om denna rörelse, detta promenerande icke ett ögonblick afstannat, sedan jag var här sist, som skulle det utan afbrott fortsätta ända till världens yttersta timme endast och allenast för att visa mänskligheten, hur den *måste* kläda sig. Och hvad jag nu såg gaf endast ytterligare näring åt mina betraktelser från i somras.

»Men klädningarna äro ju alldeles rörande enkla — knappt en garnering; icke är det värdt att bråka så mycket med moderna *nu*,» hör jag invändas. Jo, det är en skön enkelhet — en förställd, grundkormisk enkelhet! Hör nu bara!

En dam, som respekterar sig själf, d. v. s. som är genomträngd af toilettens stora betydelse för världsutvecklingen, *kan icke* visa sig på promenaden utan en lång — en allt längre och längre — klädning. Släpet får gärna hjälpa gatsoparen en smula i hans otrefliga göra, bara damen i fråga icke glömmet det viktigaste: att med två fingrar nypa i klädningens kant, lyfta den tillräckligt högt för att gifva en klar föreställning om underkjolens pelsbräm eller dess krus af siden och spetsar, samt att på samma gång behändigt vända den ut och in för att åskådaren icke skall vara i okunnighet om det vackra, klart färgade siden, hvarmed klädningskjolen invändigt är fodrad och garnerad. Jo, det är en skön enkelhet!

Skuldrorna — ack, de äro ännu lika vanställda af sömmerskan, hur fulländade naturen än gjort dem! Därvid är ingenting att göra. Trollspöet har ännu ej behagat peka bort dessa kuriösa bihang, som likna handtagen på en etruskisk grafurna. Men vänta bara! Deras

¹⁾ Detta bref kom oss till handa i början af året, ehuru vi tyvärr ej förr än nu haft tillfälle att införa detsamma.

timme slår också en gång, ock jag känner en stilla skadeglädje vid tanken på, hur fula vi *då* skola finna dem.

Och hatten, eller hvad den tingesten nu skall kallas, den har icke med tiden och årstiden blifvit förnuftigare. Så vinter det är, försvinner den nästan i det alltid starkt krusade håret. En liten guldbroderad palmett — en ställning med påträdda stora pärlor, så att håret tyckes hållas ihop af ett pärlband — en guldtrådsspets med en »esprit», detta är nu mest *chic* äfven för promenaden. Mycket egenomligt är det att se denna brist på hufvudbetäckning på samma gång, som de väldiga boorna, lindade om halsen ända upp öfver öronen, tyckas skvallra om vinter och köld.

Denna modekritik, som min ringhet så förmätet vågat företaga mot själfva »smakens drottning», vill jag sluta med att meddela en iakttagelse, som jag finner anmärkningsvärd.

Männe de franska männen skulle tillhöra ett svagare släkte än kvinnorna? Det ser nästan så ut, ty medan de senare med dödsförakt trotsa ett rått och mycket växlande klimat, betäcka de förre sina hufvuden lika ängsligt, som våra ömtåliga nordiska män. Aldrig har man i själfva verket sett en man, hur stor modesnobb han än kan vara, i stället för hatt sätta en palmett eller liknande på hufvudet för att behaga oss, aldrig har man sett en man för detta viktiga ändamål göra det minsta offer af sitt fysiska välbefinnande. Men männen äro ju också — i söder som i nord — några riktigt inbitna egoister, och det till trots för att vi kvinnor redan under så många, många generationer gifvit dem ett godt föredöme i själfuppoffring och själfspäkning. Vår möda är så till den grad bortkastad, att de t. o. m. i all hemlighet draga på munnen åt våra oerhörda ansträngningar att blifva — »som alla andra».

M. Anholm.

De instängdas sällskap.

Bref från Amerika.

Häromdagen var jag inbjuden till ett litet elegant hem i Filadelfia. Då vi stego upp från tebordet, sade värdinnan:

»Lizzie, min systerdotter, ligger däruppe och väntar på att få göra er bekantskap.»

Snart sutto vi alla omkring en hvilobädd, på hvilken låg en den älskligaste 18-åriga flicka. Det var sjuklingen Lizzie. Hon låg där så skär och vit, så glad och blid, att jag knappt trodde mina öron, då tanten berättade, att Lizzie legat orörlig öfver tre år i ryggmärgslidande.

»Stackars liten!» tänkte jag. »Tre ungdomsår på plågans bädd utan sysselsättning!»

Lizzie tycktes läsa mina tankar, ty hon sade gladt:

»Åh! jag är inte ledsen. Det finns så många som äro värre därän än jag. Jag hinner aldrig att ha tråkigt. Jag hör till de *Instängdas sällskap*.»

Och nu talade hon om för mig huru sjuklingar och krymplingar öfver hela Förenta staterna, ja till och med i England och Japan, slutit sig tillsammans till en förening »De instängdas sällskap», hvars affärer skötas af friska, för sjuklingar ömmande personer, och huru medlemmarna plåga umgänge med hvarandra genom privat korrespondens och genom bref, tryckta i sällskapets organ »Det öppna fönstret».

Lizzie blef riktigt varm i sin ifver att redogöra för »de instängdas» verksamhet, och vid afskedet bad hon mig medtaga sista häftet af sällskapets broschyr, som väl kan kallas passionsblomman i den amerikanska pressens rika flora.

Jag läste till långt in på natten, fastän det sved i hjärtat. Mänskligt lidande, tåligt buret, samhällets vanlottade stödjande och uppmuntrande sina olyckskamrater, sugande honung ur livets torftigaste blomster, upplyftade vid tanken på Honom, som bär våra sorger — detta var hvad jag såg genom »Det öppna fönstret». Sannerligen en förödmjukande läxa för en hvar, som med friska lemmar jäktar efter lyckan och ej blyges att knota öfver små motgångar!

De lama, de blindade, de orkeslösa skriva till hvarandra i glädigt, förtröstansfull ton. Då de nämna huru många år de varit sängliggande och hvari deras skröplighet består, så sker det endast i ändamål att förmedla närmare bekantskap och utan klagovisor. På så sätt kan »Det öppna fönstret», hvarigenom den yttre världen tyckes stiga in i sjukrummet, liknas vid arkens fönster (1 mosebok, 8: 6), genom hvilket den kraxande körpen flög ut, för att aldrig återvända, medan dufvan med oljebladet fann sin väg tillbaka.

Fridens och glädjens bud komma flygande in genom »Det öppna fönstret» med hjälp af »Onkel Sams» vidlyftiga postväskor. Hvarje »instängd» (»shut-in») har förteckning på alla olyckskamraters födelsedagar och kommer samvetsgrannt ihåg dem. Det välmående hem-

mets krympling sänder en present eller ett blomsterkort, och till och med den fattigaste, om han blott kan röra handen, sänder gratulationsbref. Tänk, huru det skumma ögat måtte tändas, huru den färdiga handen måtte darra af rörelse, då till och med till den fattigaste koja, som hyser en stackars krympling, posten kommer på födelsedagen! Finner han tröst i religionen, så är det ljuft för honom att veta, att hans fromma kamrater innesluta honom i sina böner hvarje dag i skymningsstunden.

Är en patient samlare af frimärken, mynt, knappar, naturhistoriska föremål etc., så förmedlas utbyte med andra samlare genom »Det öppna fönstret». Och den som på sjukbädden måste söka att förtjäna pengar genom handarbete finner kunder genom samma organ.

I förbigående må nämnas, att en »instängd», som i årtal varit lam i händer och fötter, lärt sig i nödens skola att sy, rita och måla med nålen eller penseln mellan tänderna, och förtjänar ej så litet genom försäljningen af blomsterkort och små handarbeten.

Sällskapets tillgångar användas till hjälp åt obemedlade ledamöter eller till gåfvor åt sådana olyckskamrater, som innestängas af andra skäl än sjukdomen. Ofta då ett segelfartyg ligger redo att begifva sig ut på långfärd, sänder »De instängdas sällskap» minnesgåfvor till sjömännen, visserligen starka och friska, men likväl instängda inom hafvets vida förrådiska fäste. Och det säges, att en sjöbuss alltid är glad att få till skänks en så kallad »shut-in bag» eller »de instängdas påse», ty den innehåller ett nya testamente med ett minneskort från krymplingarnas skara och en liten syväska med knappar, tråd och nålar.

När julen kommer ha »de instängda» år efter år på vidt skilda håll brådtom att förbereda små gåfvor och uppmuntrande bref till de olyckskamrater, som lagens dom instängt under lås och bom. I häkten och på tukthus intränga »de instängdas» kärleksbud: »En glad jul och ett godt nytt år» för hvarje fånge.

Det händer ibland att brefväxlingen mellan ett par sjuklingar af olika kön röjer en så hängifven vänskap, att den gärna må kallas platonisk kärlek af rörande art. Brefdufvan, med ömma ord, uttryckta i ostadig stil, och ibland små minnesgåfvor, gömda under vingen, ilar till och från mellan två sjukrum. De båda vännerna kunna ej mötas och djärfvas knappt hoppas på att någonsin få se hvarandra i lifvet. De skapa sig ett idealporträtt af den frånvarande, befriad från sjukdomens härjningar, strålande af ungdom och hälsa, och i någon hänryckningens stund fyller nog tankebildn hela sjukrummet med skönhets-

glans. I vår realistiska tid, som kullkastar idealen, förblifver den af världsyrans oberörde, känslige krymplingen en sann idealist, huru tungt och bittert hans lyte än må kännas.

»De instängda» följa med sin tid. I deras bref anhålles från landsorten ideligen om gamla tidskrifter och annan lektyr, som stadsborna kunna undvara. Grundtonen i breffen är tacksamhet för vänskapsbevis och längtan efter bref. Orkar en sjuk icke skrifva många bref, så sänder han en rundskrifvelse, hvilken vandrar från postkontor till postkontor, från sjukbädd till sjukbädd och sålunda håller brevväxlingen vid lif. Fattiga patienter förses med skrifmaterialier och frimärken af sängliggande kamrater, som ha råd att dela med sig af sitt öfverflöd.

Frö och lösa blommor, blomsterlökar, påbörjade handarbeten, fotografier och illustrationer, klippta ur den periodiska litteraturen, granna tygprofver till lapptäcken och många andra småsaker nå »de instängda» från medlidande kamrater, som af bitter erfarenhet veta huru lång dagen känns på plågans bädd utan förströelse för själen och sinnet.

Äro sjuklingens anhöriga så fattiga, att deras förtjänst knappast räcker till lifvets nödortft, anskaffar sällskapet en rullstol för den olyckliges räkning och sänder honom »Det öppna fönstret» gratis.

Sjuk-ledamot betalar endast 50 cents eller 2 kr. som årsafgift och prenumeration för tidskriften. Biträdande medlemmar betala minst 1 dollar och donera ofta frikostigt. De senare äro friska och arbetsföra och sluta sig till »de instängda» i människovänligt syfte.

Cecile Gohl.

Arbetsskolan för lytta och vanföra i Stockholm.

Vår tid är, från en sida sedd, en specialiserandets tid. På snart sagdt alla områden af vetande eller arbete drifves fördelningsprincipen allt längre, ju större vidd man lyckas omfatta och behärska. I arbetet på välgörenhetens stora fält äger numera ett liknande förhållande rum. Ett antal personer, som intressera sig för någon viss grupp af lidande, sammansluta sig till ett sällskap, åtaga sig sin klass att hjälpa och

bilda därmed så att säga ett nytt fack inom det stora samfund, som valt till sin uppgift att förvalta barmhärtighetens gåfvor. Så finnas föreningar, som åtaga sig vården om sjuka barn, frigifna fångar, blinda, döfstumma m. fl.

Inom de abnormas värld representeras en ganska stor procent af *de lytta och vanföra*. Det kan därför ej annat än förvåna, att intet tidigare gjorts för att tillvarataga arbetskraften hvarken hos de många, som födas lytta, eller hos dem, som genom allehanda olyckor mista en eller annan lem. Och dock, hur ofta inträffar det ej, att människor, särskildt fabriksarbetare, midt under sin sysselsättning i ett ögonblick stympas så illa, att de ej någonsin kunna återvända till det yrke, som dittills skänkt dem deras uppehälle, för att ej tala om de massor af olyckliga, hvilka under ett enda fältslag förvandlas till krymplingar.

Det blir i år tjugo år, sedan ett mera allmänt försök att bereda de lytte en lyckligare tillvaro första gången gjordes. Pastor Hans Knudsen var den, som djärfdes väcka den nya frågan huruvida ej samhället vore skyldigt skaffa de vanföra möjlighet till själf försörjning och därmed också en utsikt till själfständighet.

Frukten af pastor Knudsens osparda nit och möda blef närmast »Samfundet, som antager sig Vanføre og Lemlæstede,» hvilket i sin arbetsskola i Köpenhamn lämnar slöjdundervisning åt vanföra från hela Danmark.

Men äfven i Sverige har pastor Knudsens vackra föredöme vunnit efterföljd, i det att Göteborg, Karlskrona, Helsingborg och nu senast Stockholm inrättat liknande skolor, underhållna af sina respektive föreningar.

Stockholms arbetsskola, som har sin lokal i huset N:o 92 Sveavägen (fortsättning af Stora Badstugatan å Norr), invigdes fredagen den 12 februari. Som föreståndarinna är fröken Selma Dahlander engagerad, hvilken som biträdande lärarinna arbetat två år vid Göteborgs skola för lytta.

Ur den årsberättelse, som Stockholms förening för lytta utgifvit af trycket, meddela vi följande:

»Det mål föreningen för bistånd åt lytta och vanföra vill söka nå är: 1) att åt medellösa lytta och vanföra såväl barn som vuxne bereda kostnadsfri undervisning i enklare handslöjd, t. ex. rotingsflätning, borstbinderi, träskärning, snickeri och svarfning för de manliga, stickning, virkning och all slags sömnad för hand och maskin för de kvinliga eleverna, hvarvid arbetet skall lämpas efter hvars och ens olika kropps-konstitution; 2) att så snart eleven vunnit så stor

insikt i sitt yrke, att hans arbete är säljbart, till uppmuntran lämna honom någon arbetslön, hvilken dock måste beräknas lägre än det öfverskott hans arbete inbringar skolan, sedan kostnaden för materialet afräknats; 3) att när eleven är så kunnig, att han bör utskrifvas ur skolan, söka bereda honom arbetstillfälle antingen genom att få honom antagen som biträde hos handverkare eller genom att förmedla beställningar af honom från skolans vänner och gynnare; samt 4) att genom att göra den lytte kunnig i ett yrke och skaffa honom arbetsförtjänst rädda honom från frestelserna till tiggeri, för hvilka så många falla, i det de ockra på sitt lyte, samt bereda honom den lefnadsglädje, som äfven han bör få känna och säkert skall känna, i samma mån han kan bidra till sin själf försörjning.»

Det har ofta sagts, och detta på goda grunder, att välgörenheten ligger i kvinnans hand. Det är därför vi velat meddela Dagnys läsekrets »Föreningens för bistånd åt lytta och vanföra» program, i hopp att rätt många skola känna sig tilltalade af den vackra och goda idé föreningen vill söka realisera och räcka henne den hjälp, både med penningar och personligt bistånd, hon så väl behöver.

A. D.

Från riksdagen.

Af riksdagens session är nu mer än hälften tilländagången, och af de frågor vi i vår öfversikt i första häftet omnämnde hafva åtskilliga afgjorts i ena eller andra riktningen, andra vänta ännu sin lösning.

Kongl. maj:ts proposition, att *kvinnlig postexpeditör* eller *föreståndare för 5:te eller 6:te klassens postkontor* måtte förklaras likställd med den manliga tjänstepersonalen i fråga om ålderstillägg, har af riksdagens båda kamrar antagits.

Likaledes ha båda kamrarne bifallit kongl. maj:ts förslag att *kvinnans äktenskapsålder* höjes från 15 till 17 år.

* * *

De enskilda motionärerna hafva haft mindre framgång med sina förslag. Lagutskottet har tydligt visat, att det icke önskar någon som helst förändring i den bestående lagstiftningen rörande *äkta ma-*

kars inbördes ägendomsförhållande utöfver det uppdrag kongl. maj:t den 31 sistl. december tilldelat lagberedningen att utarbete förslag till ändring i gällande bestämmelser angående boskillnad och därmed sammanhängande lagstadganden. Utskottet har därför afstyrkt samtliga motioner i ämnet, såväl hr M. Höjers radikala motion om upphäfvande af mannens målsmanskap öfver hustrun och af ägendoms-gemenskapen mellan makar som grefve H. Hamiltons motion, som afser ett par detaljfrågor (att giftorätt icke må äga rum i den fasta ägendom i stad eller å stadens mark, som den ena maken före eller under äktenskapet ärft eller förut förvärfvt samt att mannen icke må hafva makt att utan hustruns samtycke bortskifta, förpanta eller sälja boets fasta ägendom), hvilka ändringar redan begärdes i skrifvelse från 1884 års riksdag. Lagutskottet har dessutom afstyrkt en af hr N. Hanson i Berga framlagd motion, hvilken går i rakt motsatt riktning mot förra punkten i grefve Hamiltons motion, nämligen att giftorätt skall i samma utsträckning äga rum i fast ägendom å landet som i fastighet i stad eller å stadens mark. Vi torde, då lagutskottets utlåtande rörande dessa motioner utkommit, få tillfälle att vidare yttra oss därom.

Hr Waldenströms motion om rätt för medlemmar af svenska statskyrkan att *ingå äktenskap inför borgerlig myndighet*, hvilken den outtröttlige motionären framlagt för tre på hvarandra följande riksdagar, rönte i år samma öde som i fjor: motionen afstyrktes af lagutskottet, af hvars medlemmar dock icke mindre än fem reserverat sig, föll i första kammaren utan diskussion eller votering, men antogs af andra kammaren med 104 röster mot 91 (i fjor med 104 mot 74).

* * *

Hr E. Hammarlund hade framlagt motion, att riksdagen måtte besluta dels att kvinna, hvilken fullgjort kompetensvillkoren till sådan befattning, må söka och innehafva *klockaretjänst* och *kyrksångare* (kantor) *befattning*; dels att hithörande förordningar måtte så ändras, att ej hinder finnes för folkskolelärarinna eller för kvinlig organist att söka och innehafva klockare- och kyrksångarebefattning.

Det var i följd af en motion, framlagd vid 1859—60 års riksdag af hr C. J. Svensén, den bekante ifraren för utvidgande af kvinnans rättigheter, som kvinna fick rätt att innehafva organistbefattning, där den ej är med klockaresyssla förenad. Motionären hade velat utsträcka kompetensen till sistnämnda befattning, men detta hade synts riksdagen alltför radikalt. Vid riksdagen 1885 väcktes i andra kam-

maren motion i syfte att bereda kvinna rätt att innehafva klockaretjänst. Denna motion blef emellertid af utskottet afstyrkt med den motiveringen, att kongl. maj:t flera gånger genom att bevilja ansökningar i denna riktning bevisat att »ägenskapen att vara kvinna icke utgjorde hinder för sökande af klockarebefattning och att den rättighet, som motionen åsyftade bereda kvinnan, måste anses redan vara för handen.»

Årets motionär visar emellertid, att under åren 1885—91 tillhoppa 13 ansökningar af kvinnor om rätt att söka klockarebefattningar pröfvats af kongl. maj:t. Af dessa ansökningar hade de, hvilka afsett rätt att söka klockarebefattning i hela riket, ständigt afslagits. I två fall hade på vederbörande domkapitels tillstyrkan, kvinna erhållit rätt att söka dylik befattning inom visst stift, och sju kvinnor hade erhållit rätt att söka sådan befattning inom viss församling.

Motionären framhåller vidare, att de kompetensfordringar lagen uppställer för sökande af klockaretjänst, visst icke äro af den art, att de ej kunna uppfyllas af kvinnor, samt att de sysslor, hvilka tillkomma klockaren, lika väl kunna utföras af kvinnor som af män. I detta har också lagutskottet gifvit honom rätt och tillstyrkt hans motion i den del den rör klockaretjänster. I afseende på kyrkosångarebefattning, anser lagutskottet, att församlingarne redan äga rätt att åt kvinna tilldela dylik befattning.

Andra kammaren antog utan votering utskottets beslut. I första kammaren däremot hade förslaget så mäktiga motståndare som landshöfding Bergström och biskop Billing, hvilka i den allmänna moralens namn och i känslan af det passande uppträdde mot detsamma. Skulle det icke väcka anstöt i församlingen, om en kvinna ginge i spetsen för en likprocession, om en kvinna klättrade uppför en trappstege för att uppsätta psalmsiffrorna på nummertafloerna? För öfrigt borde man bespara prästerna de frestelser, för hvilka de kunde utsättas genom samarbetet med kvinliga klockare.

Kan man undra på att vårt öfverhus kände sig förskräckt öfver all den förargelse den samhällsvådliga motionen kunde draga med sig och skyndade sig att utan votering afslå densamma?

M. C.

Rättelse.

I artikeln om Emilia Pardo Bazán i Dagnys 2:dra häfte sid. 56, 7:de raden uppifrån står: *Marcon*, läs: *Alarcon*.

I. M. GÖTHE, Stockholm,

Bok-, Musik- och Pappershandel,
48 Drottninggatan, hörnet af Klarabergsgt.

Partilager för återförsäljare i tr. upp i samma hus.

Filialer:

72 Drottninggt.

1 Köpmantorget.

Regeringsgt. 27.

Hornsgt. 54.

Winborgs LACTOSERIN-CACAO

Välsmakande, kraftigt, närande, hälsosamt!

Förordad af professorerna Olof Hammarsten, C. E. Bergstrand,
med. dr Ch. Em. Hagdahl m. fl.

Hälsovännen, tidskrift för allmän och enskild hälsovård, yttrar
i sitt nummer för den 1 februari följande:

»Särdeles närande och värderikt såsom ett koncentreradt och smaktligt näringsmedel är äfven den i handelen hos oss införda lactoserin-cacao.»

Pris pr burk om

1/2 kilo kr. 2,50; 1/4 kilo kr. 1,30; 1/8 kilo kr. 0,70.

Erhålles hos hrr specerihandlare samt i parti hos

TH. WINBORG & C:o, Stockholm,
Kongl. Hofleverantör.

Bettina Lewysohn, Bokbindare,

26 Malmskilnadsgatan 26.

Fredrika-Bremer-Förbundets hemstudier.

Ledning för hemstudier inom olika ämnen lämnas af Fredrika-Bremer-Förbundet. Ledningen innefattar:

- 1) Allmänna råd eller anvisningar rörande litteratur, afgift 1 kr.
- 2) Studieplan 5 »
- 3) Råd och fortsatt ledning, hvarvid lärjungen har rätt att hvar fjortonde dag insända en skriftlig uppsats och förfrågningar.

Afgift för halfår för hvarje ämne 15 »

Närmare upplysningar meddelas genom Fredrika-Bremer-Förbundets byrå.

Anmälan.

Dagny, som under år 1892 fortfarande kommer att verka för **Fredrika-Bremer-Förbundets ändamål: "en sund och lugn utveckling af arbetet för kvinnans höjande i sedligt och intellektuellt såväl som i socialt och ekonomiskt hänseende"**, anmäler härmed sin 7:de årgång. På samma gång tidskriften i främsta rummet vill sträfvä att fullfölja detta sitt program, skall densamma därjämte allt framgent följa den nyare litteraturen, särskildt sådana dess alster, hvilka beröra sociala och sedliga frågor, meddela kortare berättelser, biografiska och historiska utkast, öfversikter m. m.

Dagny redigeras under år 1892 af fröken **Lotten Dahlgren** jämte en af Fredrika-Bremer-Förbundet utsedd **Redaktionskomité**, till hvilken, under Förbundets adress, alla meddelanden rörande tidskriften böra ställas. Fru **S. L—d Adlersparre** kommer fortfarande att deltaga i komiténs arbete.

Dagny utkommer med åtta häften om två tryckark.

Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af Förbundet kr. 2,50.

För icke medlemmar » 4,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 5 Malmtorgsgatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 60 öre för enkelhäfte.

Använd endast

Floras Opoponaxtvål,

Floras Genuina Glycerintvål,

Floras Eau de Cologne och Parfymer.